

Gulbenes novads

Kučers Jānis

Publicēts: 09.11.2022.

(26.04.1901 - 20.12.1989)

“Šos vīrus parasti nesauc vārdā un uzvārdā, bet pēc kāda sena un skaista paraduma dēvē par tēviem. Un iet viņos klausīties, viņu darbā skatīties, tautas dzīves pieredzi mācīties,” tā Kučertēvu no Sinoles “Zemišu” mājām raksturojusi literatūrzinātniece Saulcerīte Viese. Jānis Kučers tiek uzskatīts par labāko savas puses pazinēju un novadpētniecības entuziastu aizvadītajā gadsimtā. Daudzās viņa interešu jomas grūti pat uzskaitīt: tā ir senāka un jaunāka vēsture, atmiņu stāstījumi, senas grāmatas, rokraksti un fotogrāfijas, izcilas kultūras personības, ar etnogrāfiju un ģeoloģiju saistītas vietas. Viņš vāca folkloru un kolekcionēja akmeņus, pētīja upju krastus, pilskalnus un senkapus. Divdesmit astoņu gadu garumā savus atradumus un novērojumus viņš pedantiski fiksēja īpašās dienasgrāmatās. Literārais talants vispilnīgāk izpaudās viņa rakstītajās pasakās. Tomēr pats galvenais – Kučertēva bezgalīgais dāsnums, spēja savā vākumā un gara bagātībā nesavtīgi dalīties ar muzejniekiem, arheologiem, ģeologiem un visiem interesentiem. Daudzu Latvijas muzeju fondos joprojām varam atrast J. Kučera dāvinājumus.

Jānis Kučers piedzima Valkas apriņķa Lejas pagasta “Vīgupos”, bet 1907. gadā ģimene pārcēlās uz “Zemītēm”. Te tad arī lielais novadpētnieks pavadīja visu savu mūžu. Tuvinieki zēnu sauca par Robertu – tas viņa otrais vārds. Auga kā visi lauku zēni, izbaudot gan priekus, gan dzīves grūtumus, raksturā bijis diezgan noslēgts, bet zinātkārs un nereti arī dzejiskas sapņainības pilns. Vecāki nav bijuši visai turīgi un spējuši dot zēnam tikai draudzes skolas izglītību. Tai laikā īpašu ietekmi uz viņu atstājis Lejasciema skolotājs Zelmārs Lancmanis, kas apzināti virzījis skolēnu interesi uz dabas vērtību saskatīšanu, uz etnogrāfisko materiālu, atmiņu, folkloras vākšanu, ar ko arī pats bijis aizrāvis. Var apgalvot, ka tieši šai laikā Jāņa Kučera iedzimtā zinātkāre pārvērtusies nopietnā zinātniskā interesē, kas pavadījusi viņu visu mūžu. Svarīgi bijis izziņāt un saprast, kas esi pats, kādas saknes saista ar dzimto pusi, kādas vērtības dzīvo apkārtējos cilvēkos.

Lai nopelnītu iztikai, Jānis Kučers apguva galdnieka amatu. Izrādījās, ka arī šai jomā viņam ir zelta rokas. Par to liecina paša rokām darinātās mēbeles dzimtajās mājās. Tomēr viss brīvais laiks veltīts ar pētniecību saistītajam sirdsdarbam. Krustām šķērsām tika pārstaigāts toreizējais Gulbenes rajons, daudz taku izstaigāts Alūksnes, Cēsu, Dobeles un citās Latvijas malās. Vispamatīgāk tomēr izpētīts dzimtais novads. Savākti materiāli par 1905. gada Lejasciema pagasta rīcības komiteju, soda ekspedīcijām, dedzināšanām, sakārtoti 1905. – 1907. gada revolucionāru saraksti, iekārtoti albumi par 1917. – 1919. gada cīņtājiem. Veidoti apraksti par lejasciemiešu ēdieniem un ēšanas kultūru, par seniem zvejas paņēmieniem, par rokpeļņa dzīvi 20. gadsimta sākumā, par Pirmā pasaules kara notikumiem un tā dalībniekiem. Sakrāti vairāki tūkstoši teiku, nostāstu, dziesmu, kā arī vietvārdi, Sinoles un

Lejasciema izlokšņu apraksti, vērtīgi nebūtībai atņemti dokumenti, dzimtu vēstures, ziņas par novadniekiem: Tirmalieti, Jāni Misiņu, Zentu Mauriņu, Annu Saksi, bagātīgas akmeņu kolekcijas, 150 ēku, 15 dzirnavu un daudzu akmens milzeņu uzmērījumi. Savāktas atsevišķas materiālu kopas (atmiņu pieraksti, dokumenti, fotogrāfijas) par izciliem mūsu tautas kultūras darbiniekiem: Emīli Melngaili, Jāni Jaunsudrabiņu, Jāni Gresti, ar kuru Kučertēvs sadraudzējies trīsdesmitajos gados, un daudziem citiem. Kopš 1935. gada regulāri sadarbojies ar LPSR Vēstures muzeju. Iepriekšminētais ir tikai neliela daļa no izcilā novadpētnieka veikuma.

Dzīvei un darbam nepieciešamo viņš apguva pašmācības ceļā, apguva tādā līmenī, ka viņā ieklausījās pat augstus zinātniskos grādus ieguvušie speciālisti, bet Filoloģijas fakultātes studenti, kas iegriezušies viņa mājā, bijuši pārsteigti par bagātīgo mājas bibliotēku, kādu nekur citur neesot redzējuši. Tas viss nav nācies viegli: piedzīvotas gan nievas un paveiktā darba vērtības noliegums, gan drukas aizliegums, gan "nevēlama cilvēka" statuss.

Lielākais atalgojums par daudzu gadu pētniecisko darbu, ko Jānis Kučers veica bez jebkādas atlīdzības, bija Latvijas Kultūras fonda piešķirtā Spīdolas prēmija 1989. gadā un, protams, arī visu mūsu apbrīnas un patiesas cieņas pilnā attieksme pret šī darbīgā, gudrā un dāsnā cilvēka veikumu.

Avoti:

Jānis Kučers: [novadpētniecības mape par Jāni Kučeru] / sakārtojusi Gulbenes novada bibliotēka. - Gulbene : Gulbenes novada bibliotēka

<https://www.gulbene.lv/lv/goda-bibliotekas-katalogs/kucers-janis>